

panju, še posebej v Sloveniji. Celotno območje si od vključitve v EU veliko obeta od ponovne spojitve v enovit gospodarski prostor ter vključevanje v vseevropske tokove, še posebej na področju turizma. Poudarek je na nedotaknjenosti Triglavskega in drugih narodnih parkov, zgodovinski dediščini ter dediščini prve svetovne vojne. Med problemi pa Anton Gosar izpostavi nepoznavanje jezika in kulture sosednjega naroda ter gojene stereotipe o sosedih.

Za konec Robert Gary Minnich poudari pomen teoretičnih raziskav o alpski regiji kot posebni kulturni sferi znotraj Evrope. Zlasti pomembni so vidiki socialne evolucije in kulturne integracije, ki so jih razvili socialni geografi in kulturni ekologi. Metodologija, ki so jo avtorji publikacije uporabili, vodi v primerjalno fenomenološko raziskovanje obmejnih območij.

Publikacija predstavlja rezultate dolgoletne raziskave, podprte s strani Zveznega ministrstva za znanost, raziskave in umetnost Republike Avstrije, ki je v središče postavila območje tromeje, danes razdeljeno med Avstrijo, Italijo in Slovenijo, regijo, ki je bila v preteklosti tesno povezana, a jo je v 19. in 20. stoletju prizadela nacionalna diferenciacija in homogenizacija, vojne in nove državne meje, ki pa se z zблиževanjem držav v Evropski uniji ponovno rahljajo.

Polona Mlakar

Vigenjc. Glasilo Kovaškega muzeja v Kropi, let. I–VI, Kropa 2001–2006: Muzeji radovljiške občine.

Vigenjc kot tehnični spomenik, zgodovinski in muzejski objekt ter turistična atrakcija zaznamuje kroparsko preteklost in sedanost, zato ni nič nenavadnega, če so v Kovaškem muzeju, ki deluje v okviru Javnega zavoda Muzeji radovljiške občine, svoje glasilo poimenovali po njem. Kot je navedeno v uvodniku prvega letnika, je bila Kropa v vseh preteklih obdobjih v slovenski strokovni literaturi kar zadovoljivo obravnavana, pa vendar se vedno znova porajajo nove potrebe po raziskovanju, novih načinih interpretacije virov in njihovem beleženju. Glasilo, ki je začelo izhajati leta 2001, je namenjeno vsem, ki jih zanima vse, kar je povezano s Kropo in z njeno širšo okolico, in hkrati priložnost za tiste, ki bi radi temu svojevrstnemu gorenjskemu kraju z odkrivanjem identitete podarili nove možnosti za razvoj. Uredništvo, ki ga vodi direktorica Verena Štekar-Vidic v sodelovanju s sourednico, višjo kustosinjo Sašo

Florjančič, je v prvi številki skromno napovedalo, da bo glasilo izhajalo občasno, vendar so do sedaj uspeli vsako leto izdati eno številko. To je svojevrsten uspeh za muzej, ki ne razpolaga z velikim številom lastnih strokovnjakov; njegova gonilna sila so znanje, volja in podpora okolja, v katerem muzej deluje.

Velika odlika uredniške politike glasila so tematske številke. Torej *Vigenjc* ni lokalno glasilo, v katerem bi objavljali vsevprek, ampak je vsebinsko skrbno zasnovan, tako da vsaka številka osvetljuje določeno temo s kar največ strokovnih zornih kotov. Priprava tematskih števil je izredno zahtevno delo, kajti urednik mora dobro poznati vsebinske vrzeli v obravnavani temi, literaturo, strokovne in znanstvene žanre besedil in strokovnjake, ki so sposobni podajati nove vsebine. Že v prvih šestih letnikih je sodelovalo preko 30 različnih priznanih slovenskih znanstvenih in kulturnih sodelavcev s področja humanistike, družboslovja in naravoslovja. Prispevki so opremljeni z znanstvenim aparatom, s povzetki v nemškem jeziku in z bogatim slikovnim in dokumentarnim gradivom. Prav tako so bibliografsko obdelani v vzajemni bazi podatkov COBISS. Glasilo si lahko ogledamo tudi v html obliki na spletni strani Muzejev radovljiške občine http://www.muzeji-radovljica.si/1muzej_kovaski/.

Morda v glasilu pogrešamo sumarne podatke o sodelavcih, na katere bi se bralci lahko obrnili tudi osebno, kadar bi o prispevku radi diskutirali ali posredovali dodatne oz. drugačne informacije. Prav tako bi diskusijo morda vzpodbudili z objavo recenzij in odmevov na posamezne letnike v drugih medijih.

Vsebinsko se je uredništvo v prvih šestih letnikih lotilo praznovanja 100-letnice rojstva znamenitega umetniškega kovača Jože Bertonclja (let. I, 2001), 50-letnice Kovaškega muzeja (let. II, 2002), odkrivanja zemeljskega bogastva Lipniške doline (let. III, 2003), nato pa širše predstavitve novejših zgodovine, torej 20. stoletja, ki ga je zaznamovala industrijska zadruga (let. IV, 2004), in vplivala na življenje v Kropi in Kamni gorici (let. V, 2005) ter na podobo domačega znanja umetnega kovaštva, graverstva in cizelerstva. Izdajanje glasila finančno omogočata Ministrstvo RS za kulturo in Občina Radovljica.

Kroparji so upravičeno ponosni na svoje dosežke in sposobnost domačih ljudi, ki so svoje znanje znali posredovati tudi zunaj domačega kraja. Eden takih znanih Kroparjev je tudi Jože Bertoncelj, umetniški kovač in pripovednik. *Vigenjc* I prinaša informacije o njegovem življenju in delu in ga umešča v zgodovino kroparskega umetnega kovaštva, izobraževanja in tehničnega imenoslovja. Podatke za tovrstne prispevke so pod mentorstvom muzejske svetovalke, mag. Tatjane Dolžan Eržen, zbirali člani študijskega krožka umetnega kovaštva.

Vigenjc je na ta način že v prvi številki zgradil trden most med zainteresirano javnostjo in strokovnjaki, kar prav gotovo sodi med temeljno poslanstvo regionalnih kulturnih javnih zavodov.

Petdeseta leta 20. stoletja je v zgodovini ohranjanja slovenske tehniške dediščine nedvomno najbolj vidno zaznamoval prof. Franjo Baš, ki si je prizadeval povezati centre s tovrstno dediščino in zasnovati enotno strategijo njenega varovanja. Med take centre je spadala tudi kovaška Kropa, Baševe zamisli pa je v sodelovanju z domačini uspešno izpolnjeval prav Kovaški muzej, ustanovljen leta 1952. Drugi letnik *Vigenjca* je bil zato posvečen visokemu jubileju muzeja, njegovim prehojeni strokovni poti, obiskovalcem, težavam in uspehom, nadaljnjim načrtom in možnostim za delo. Kolega, mag. Vladimir Vilman in dr. Orest Jarh iz Tehniškega muzeja Slovenije, sta umestila pomen muzeja v doktrini ohranjanja tehniške dediščine pred 50 leti in v skladu s sedanjimi strokovnimi pristopi. Med tehniško dediščino pa spadata tudi nepremična dediščina – o ohranjanju kroparske piše sodelavec Območne enote Kranj Zavoda za varstvo kulturne dediščine, Vladimir Knific – in dediščina znanja, ki je privlačila ljubiteljskega raziskovalca, domačina Janeza Šmitka.

"Temelječ na načelih snovalcev je muzej ostal sebi zvest s tisto mero konservativnosti, ki mu daje žlahtnost in značilnost muzeja v muzeju. V nenehnem stiku s krajem in krajani ni poniknil v samozadostnost ali navideznost svojega dela ... zato dosega spoštovanje svojega okolja, tujih in domačih obiskovalcev, pa tudi strokovne javnosti" (str. 7), povzema v svoji uvodni besedi urednica drugega letnika Verena Štekar-Vidic. Ob 50-letnici muzeja je bila postavljena tudi razstava. Bogato razstavno gradivo je objavljeno tudi v slikovni prilogi *Vigenjca*.

Kropa, ki leži pod vznožjem mogočne planote Jelovice, je skoraj 500 let dihala s svojim rudnim in gozdnim bogastvom. Ker o življenju in delu nekdanjih rudarjev, "ki so na Jelovici in njenem podgorju preiskali vsako kraško razpoko, se mnogokrat prav po pionirsko spuščali v globoka brezna in kopali rudarske rove", vemo prav malo, si je tretji letnik *Vigenjca*, 120 let po tem, ko je zadnji kroparski rudar pisno preklical svoje pravice do rudarjenja, zadal nalogo, da razišče zemeljska bogastva Lipniške doline. Njegova vsebina povezuje dediščino rudarstva z naravnimi danostmi v zgodovini in v današnjem času in je pravi izziv za nova spoznanja o pogojih in postopkih pridobivanja železa v preteklosti, k čemur tako zgodovinarje kot geologe in metalurge spodbujajo ne samo pisni, ampak tudi naravni in tehniški viri in spomeniki.

S četrtnim letnikom *Vigenjc* začenja niz izdaj, ki bodo opisovale razvoj Kroke v 20. stoletju; začeli bodo z gospodarsko zgodovino, ki je vplivala na

vsa druga področja. Doba liberalizma in industrializacije ob koncu 19. in v prvi polovici 20. stoletja je segla tudi v Lipniško dolino. Nove zakonitosti preživetja so podobno kot drugje zahtevale povezovanje – združništvo in vizionarsko moč posameznikov. Tudi v Kropi so ustanovili svojo industrijsko zadrugo, katero četrti letnik *Vigenjca* s pomočjo gospodarskih zgodovinarjev (dr. Žarka Lazarevića, dr. Jožeta Prinčiča, mag. Tadeja Brateta in Tonija Bogožalca) spremlja skozi celotno 20. stoletje in jo skuša umestiti v slovensko združniško in gospodarsko zgodovino.

Za muzejsko zbirko so prav gotovo bistvenega pomena predmeti, zato Saša Florjančič in mag. Tatjana Dolžan Eržen v svojem prispevku natančno predstavljata tudi proizvodni program industrijske zadruge in njene naslednice, tovarne Plamen. Letnik zaključuje Damjan Mulej, ki je zbral obsežno bibliografijo Kroke in Kamne Gorice.

Peta številka *Vigenjca* prinaša devet prispevkov o življenju v Kropi in Kamni Gorici od konca 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne. To je obdobje fužinarske dobe, za katero so značilne spremembe v načinu življenja domačinov po propadu železarstva. Osrednja nit večine člankov ostaja industrijska zadruga in njeni vplivi na življenje delavskih skupnosti v Kropi in Kamni Gorici. Uredništvo je za prvi del številke "vpreglo" predvsem sodelavce etnologe. Osrednja tema, ki ji je posvečena tudi slikovna priloga, je raziskava društvenega življenja v Kropi in Kamni Gorici od konca 19. stoletja do 2. svetovne vojne, ki jo je obdelala Saša Poljak Istenič z ISN ZRC SAZU. Etnološke teme dopolnjujejo prispevki zgodovinarjev o socialni politiki industrijske zadruge in političnih spopadih po 1. svetovni vojni, imenoslovna in narečjeslovna razprava o Kropi in kroparskem govoru izpod peresa znanstvene sodelavke Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, in anekdotično gradivo. Številka prvič objavlja številne do sedaj neraziskane arhivske vire, ki jim bo uredništvo v prihodnje namenilo še nekaj prostora, in se s tem zahvalilo številnim donatorjem in vsem, ki so na različne načine povezani s krajem in Kovaškim muzejem.

Zadnji, šesti letnik *Vigenjca* je izšel ob 50-letnici samostojne poti podjetja UKO Kropa in je nadaljevanje prve številke o mojstru kovaštva Joži Bertoncju. Tudi ta številka je posvečena muzejskim raziskavam Kroke v 20. stoletju, tokrat obrtnim veččinam, kot so umetno kovaštvo, graverstvo in cizelerstvo. O tem, kaj pravzaprav ti pojmi pomenijo in kako so svoje znanje ohranjali tovrstni mojstri, govori prispevek stalne sodelavke glasila, mag. Tatjane Dolžan Eržen. Prof. dr. Janez Bogataj, dr. Matija Žargi in Saša Florjančič so v procesu raziskovanja umetnega kovaštva obdelovali različne vire, kot so arhivski dokumenti, fotografije in

risbe. Obdelavo virov dopolnjuje bogata slikovna priloga izdelkov, izdelanih po posameznih tehnoloških postopkih. Tudi to številko zaključuje objava spominskega gradiva, ki ga zbira in urejuje še en dolgoletni sodelavec Kovaškega muzeja v Kropi, vodič in skrbnik Joža Eržen.

Vigenjc se v šestih letnikih ni razvijal samo kot strokovno glasilo, ki pojasnjuje kroparsko zgodovino na poljudno-strokoven način, ampak je postal tudi ogledalo skrbno načrtovanega muzejskega dela in scenarija prihodnje prenovljene muzejske postavitve o Kropi. Pa še nekaj je opaziti: vsaka številka *Vigenjca* je bolj obsežna, torej je uredništvo na pravi poti. Želimo mu torej, da bi njegovim načrtom sledili tudi tisti, ki mu s finančno podporo omogočajo vsestranski razvoj.

Tita Porenta

Godešič skozi tisočletje 1006–2006 (ur. Judita Šega). Godešič : Odbor za pripravo tisočletnice Godešiča, 2006, 546 strani.

V Godešiču pri Škofji Loki so se v letu 2006 z različnimi dogodki spomnili tisočletnega obstoja kraja. Med drugim so izdali tudi obsežen zbornik s šestintridesetimi prispevki.

Po priložnostni pesmi Godeški zvon, ki jo je napisal domačin Andrej Rant, sledijo uvodne besede škofjeloškega župana Igorja Drakslerja, predsednika sveta KS Godešič Ivana Lagondra, predsednika uprave in generalnega direktorja družbe Merkur d. d. mag. Bineta Kordeža in predsednika uprave Mercator d. d. mag. Žige Debeljaka, ki so izid zbornika izdatno finančno podprli. Spremnno besedo zborniku je napisala urednica Judita Šega. Že iz uvodnih stavkov in hitrega listanja po obsežni knjigi je čutiti, da to ni le še eden od mnogih popisov preteklosti nekega kraja. Na eni strani je namreč čutiti spoštljiv odnos do domačega kraja, na drugi pa trdno zavezanost pisnim zgodovinskim virom, ki jih dopolnjujeta zgodovinski spomin in ljudsko izročilo. Vse to je uspelo urednici Juditi Šega združiti z odliko. Nastal je obsežen zbornik, ki ga bodo prebirali tako strokovnjaki posameznih strok kot domačini, ki bodo v širšem zgodovinskem dogajanju našli bogato lastno zgodovino, ki so jo zaznamovali njihovi predniki.

Na začetku vsebinskega dela zbornika je Klemen Križaj pojasnil elemente godeškega simbola. Prvo poglavje zbornika, ki ga je napisala Andreja Uršič, je namenjeno geografskemu pregledu katastrske občine Godešič. Opisom lege, geoloških značilnosti, podnebja, vodovja, prsti in rastja, sledi opis družbeno-geografskih značilnosti (prebival-

stva, industrializacije, kmetijstva, obrti, trgovine in osebnih storitev). Prispevek, ki ga dopolnjujejo čudovite fotografije, zaključuje s pregledom območij, stavb in obeležij naravne in kulturne dediščine v vasi in bližnji okolici.

Tisočletno zgodovino Godešiča spoznamo v obširnem poglavju Sprehod skozi zgodovino. Jože Štukl je v članku Halštatsko gomilno grobišče v Godeških Dobravah predstavil arheološko najdišče v bližini vasi. Seznan nas s podobnimi grobišči na Gorenjskem, z zgodovino arheoloških raziskav godeških gomil in z rezultati le-teh. Še vedno pa ostaja nedorečen obstoj gomilam pripadajoče naselbine.

Prispevek Matjaža Bizjaka z naslovom Commutatio Diotmari in prvo pričevanje o obstoju Godešiča v pisnem viru nas popelje v dogajanje 10. stoletja, ko je bila v zgodovinskih virih prvič izpričana širša okolica Škofje Loke. Leta 973 je freisinški škof Abraham od cesarja Otona II. med drugim prejel tudi del Sorškega polja, ki je veljalo v gospodarskem smislu za prednostno območje. Prostor je bil vsekakor že naseljen, z načrtno notranjo kolonizacijo pa je najverjetneje nastala tudi vas Godešič (Niusazinhun, Nivsaze). Kasneje je bil središče freisinškega zemljiškega urada Godešič. Zemljiški gospod je posest organiziral v sklopu dvora, kateremu so bile podrejene hube. Podložniki so morali oddajati naravne dajatve in obdelovati pridvorno godeško posest. Takšne so bile razmere tudi v času, ko je nastal prvi zapis (notica, menjalni akt) o obstoju Godešiča. To nam izpričuje listina z začetka 11. stoletja, s katero je freisinški škof Egilbert z nekim Diotmarjem zamenjal posest na Godešiču za ravno toliko kos zemlje v Tagernbachu na Bavarskem, a je to odtujeno posest kmalu kupil nazaj. Listina je ohranjena le v prepisu, ki ga hranijo v münchenskem državnem arhivu. V nadaljevanju je avtor želel, kot je sam zapisal: "*... nekoliko obširneje osvetliti omenjeni dokument, ljudi, ki so povzročili njegov nastanek ali bili pri njem udeleženi in okoliščine, v katerih je nastal.*" Ob koncu jasno razloži problematiko datiranja notic oz. menjalnih aktov. Prvi zapis o Godešiču je tako uvrščen med letoma 1006 in 1039.

Prispevek z naslovom Pod freisinškimi gospodi avtorja Franceta Štukla umešča vas Godešič v dogajanja, ki jih je pogojevalo freisinško gospodstvo. Izvemo, kako je deloval godeški dvor, ki ga je v škofovem imenu obdeloval oskrbnik. Stal je v bližini sedanje cerkve sv. Miklavža. Ob koncu 13. stoletja so ga ukinili in ga nadomestili z županijami ali uradi. Takrat so izvedli tudi prvi popis godeške županije. Imena njenih podložnikov pa so zapisana v urbarju iz leta 1501. Prispevek nadrobno razkriva, kako se je do konca obstoja freisinškega gospodstva delila zemljiška posest in kakšne so bile obveznosti Godešanov do njihovih zem-